

Posudek vedoucího na bakalářskou práci Markéty Pištorové: Analýza plodnosti v Česku z dat sčítání 2011

Sčítání lidu domů a bytů v České republice poskytuje ojedinělou příležitost zkoumat změny diferenční plodnosti v generačním pohledu na základě dat zahrnujících celou populaci. Autorka se zaměřila ve své práci na studium generační plodnosti v závislosti na rodinném stavu, vzdělání, ekonomické aktivitě a náboženské víře na základě údajů posledního sčítání 2011. Vzhledem k rychle měnícím se vzorcům prokreačního chování v České republice od počátku devadesátých let 20. století se jedná o aktuální téma.

Práce v rozsahu 62 číslovaných stran včetně příloh je rozčleněna do čtyř analytických kapitol, úvodu a závěru. V úvodní části autorka správně specifikuje význam kohortního přístupu pro analýzu plodnosti. Rovněž vysvětluje svoji volbu ženských generací 1920-1971 a seznamuje s obsahovým zaměřením čtyř následujících kapitol. V první kapitole věnované zdrojům dat a metodám je pečlivě rozebrána kvalita dat porovnáním počtu narozených, respektive živě narozených a konečné plodnosti z údajů posledních dvou sčítání 2001 a 2011 a také jsou porovnány hodnoty konečné plodnosti získané prospektivním přístupem z Human Fertility Database. Možná v souvislosti s obr. 3 mohlo být v textu vysvětlení proč je uvedena jako poslední ženská generace 1961 a nikoliv 1971. Dále je v první kapitole rozebrána problematika týkající se sběru dat k diferenční plodnosti a to ve vztahu k rodinnému stavu, vzdělání, ekonomické aktivitě a náboženské víře. Jsou diskutovány jednotlivé kategorie těchto proměnných a jsou zde rovněž uvedeny podíly neudaných záznamů. Otázka na ekonomickou aktivitu, která není jednoduchá, je vyčerpávajícím způsobem probrána. Přínosem první kapitoly je nejen její verbální část, ale zejména ilustrativní grafy. Druhá kapitola věnovaná diskusi s literaturou se zabývá faktory diferenční plodnosti i diskusemi retrospektivního, prospektivního a transversálního přístupu. Je zde rovněž zdůrazněn význam analýzy plodnosti podle pořadí. Autorka uvádí v této kapitole jak zahraniční tak české autory. Ve třetí kapitole jsou podrobněji popsány faktory plodnosti, které pak vstupují do další analýzy představené ve stěžejní čtvrté kapitole. Tato čtvrtá kapitola se dále dělí na subkapitoly podle zpracovaného tématu a to na: analýzu celkové konečné plodnosti a dále specificky podle rodinného stavu ženy, vzdělání ženy, ekonomické aktivity ženy a náboženské víry ženy. V subkapitole věnované analýze generační plodnosti autorka použila všechny známé metody analýzy, tj. konečnou plodnost všech žen a žen s dětmi, konfrontaci konečné a úhrnné plodnosti, strukturu žen podle počtu dětí, konečnou plodnost podle pořadí i pravděpodobnost zvětšování rodiny. Studium potvrdilo pokles úrovně plodnosti nejmladších ženských generací i transformaci struktury plodnosti podle pořadí narozených dětí. Uvedený obecný trend plodnosti kopírovaly vdané ženy. Změnu trendu, ve smyslu růstu, lze pozorovat u svobodných žen, i když úroveň jejich konečné plodnosti je nižší oproti vdaným. Autorka správně poukazuje na proměnu struktury žen podle rodinného stavu napříč jednotlivými generacemi. Zajímavé je v tomto kontextu zjištění, že konečná plodnost svobodných žen s dětmi se v čase příliš neměnila, ale narostla konečná plodnost počítaná na všechny svobodné ženy. U ostatních rodinných stavů tento rozdíl trendu (mezi konečnou plodností všech žen a žen s dětmi) nebyl pozorován. Pravděpodobnost mít druhé dítě se ukázala být nejvíce rozdílná mezi vdanými a rozvedenými

ženami a tato skutečnost naznačuje „stop efekt“ rozvodu pro další plodnost. Diferenciace konečné plodnosti v závislosti na vzdělání potvrdila předchozí trend negativní korelace stupně vzdělání a úrovně konečné plodnosti s výjimkou vyšší bezdětnosti žen v nejnižší vzdělanostní kategorii. Protože pro úroveň plodnosti v České republice je důležité rození druhých dětí, autorka se správně podrobněji zabývala ve své analýze pravděpodobností mít druhé dítě v závislosti na vzdělání a konečnou plodností druhého pořadí podle vzdělání. Studium plodnosti podle ekonomické aktivity v longitudinálním pohledu na základě dat sčítání, kde je mapována pouze situace ekonomické aktivity v okamžiku sčítání, je obtížné. V práci je nabídnuto vhodné řešení, kde konečná plodnost několika vybraných generací žen je počítána pro různé kategorie ekonomické aktivity včetně uvedení podílu žen v těchto skupinách. Výsledky jsou kvalifikovaně popsány. Kategorie náboženské víry byly rozumně vymezeny vzhledem k velikosti studovaných populačních skupin. Nově definovaná kategorie věřící nehlásící se k církvi se nelišila konečnou plodností od osob bez náboženské víry nebo od těch, které ji neuvědomly.

Hodnotíme-li předloženou bakalářskou práci Markéty Pištorové jako celek, lze říci, že způsobem zpracování je nadprůměrná. Prakticky neobsahuje žádné chyby (pouze několik překlepů: str. 33 první řádek, má být zaznamenáváme; pátý řádek, má být konstantně, str. 36, druhý odstavec, má být zastoupeny, na obr. 16 se obtížně rozlišují fialové barvy a na obr. 27 modré barvy). Bakalářská práce přinesla, oproti předchozím studiím, některé nové poznatky, a to zejména v rámci analýzy podle rodinného stavu. Je dobře uspořádána, napsána vyzrálým stylem a velmi kvalitně technicky provedena. Obsahuje všechny požadované náležitosti, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 24. 8. 2015

Prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.